

PROF. JÓZEF BUZEK – ŻYCIE ZAANGAŻOWANE DLA POLSKIEJ I ŚLĄSKIEJ OJCZYZNY

Prof. dr hab. Józef Buzek – ur. 16 listopada 1873 w Końskiej na Śląsku Cieszyńskim w rodzinie luterańskiej, zm. 22 września 1936 w Cieszynie - polski statystyk, ekonomista, polityk, poseł na Sejm Ustawodawczy i senator I kadencji w II RP.

Syn Jerzego [1842-1907], rolnika i działacza społecznego i jego drugiej żony Zuzanny z domu Delong. W 1894 ukończył niemieckie gimnazjum w Cieszynie [polskiego jeszcze wtedy nie było], następnie podjął studia na wydziale prawnym Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Wiedniu. Współzałożyciel i prezes stowarzyszenia młodzieży akademickiej „Znicz”, które powstało w 1894 roku. W 1899 uzyskał tytuł doktora praw w Uniwersytecie Jagiellońskim. W roku 1902 przeprowadza przewód habilitacyjny ze statystyki na Uniwersytecie Lwowskim. Rozprawa dotyczyła samorządu angielskiego. Zostaje na tej uczelni docentem prywatnym, zaś od 1904 profesorem nadzwyczajnym, a od 1910 profesorem zwyczajnym nauki i prawa administracyjnego. W latach 1915–1917 zastępował prof. Zbigniewa Pazdrę na katedrze nauk prawnych Politechniki Lwowskiej, w roku akademickim 1916–1917 był dziekanem Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego.

W latach 1905–1915 członek Ligi Narodów. W latach 1905–1917 należał do Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego. Od 1907 do 1918 pełnił mandat polskiego posła do parlamentu austriackiego w Wiedniu, pełniąc funkcję wiceprzewodniczącego Koła Polskiego. W 1917 roku, był generalnym referentem Komisji Sejmowo-Konstytucyjnej, Tymczasowej Rady Stanu, brał udział w pracach podkomisji konstytucyjnej Sejmu Ustawodawczego. W lutym 1919 roku, opracował projekt ordynacji wyborczej do sejmu i senatu oraz projekt konstytucji RP, w której głównym akcentem, był rozwój samorządności, czym wyprzedzał swoją epokę. Był ekspertem delegacji polskiej na konferencji pokojowej w Paryżu w 1919 roku, zajmującym się zagadnieniami gospodarczymi oraz był „cieszyńskim ambasadorem” sprawy granicy na Śląsku Cieszyńskim. Na potrzeby konferencji opracował opinię, opublikowaną pt. *Les protestants polonais et la question des frontieres occidentales de la Pologne*. W miarę rozwoju międzynarodowej sytuacji politycznej, przygotowywał się do działalności w odrodzonej Polsce.

Kiedy Polska wraca na mapy Europy, Józef Buzek przeprowadza się do stolicy. Wykłada w Uniwersytecie Warszawskim i Wyższej Szkole Handlowej. Zostaje członkiem Rady Statystycznej m. st. Warszawy i przewodniczącym Rady Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen. Decyzją marszałka Józefa Piłsudskiego, twórca i pierwszy dyrektor Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie w latach 1918-1929. Opracował ramy organizacyjne, doprowadził do powstania nowych działów, powołał Bibliotekę Naukową, rozwinął działalność wydawniczą. Rozpoczęto publikację kilkusettomowej serii *Statystyka Polski*, wydano 28 tomów materiałów spisowych oraz niezwykle szczegółowy *Skorowidz miejscowości RP*. Redagował

miesięczniki statystyczne, a pierwszy *Rocznik Statystyczny RP*, został wydany już w 1921 roku. Rozpoczęto publikowanie fundamentalnego dzieła *Atlas Statystyczny RP*. Zasługi Józefa Buzka dla GUS są ogromne – urząd funkcjonuje do czasów współczesnych bez większych organizacyjnych zmian. Największym osiągnięciem w dziedzinie współpracy międzynarodowej, było zorganizowanie w sierpniu 1929 roku, w Warszawie XVIII Sesji Międzynarodowego Instytutu Statystycznego, którego jako jedyny Polak, był członkiem.

W II RP z ramienia PSL „Piast” sprawuje mandat posła w latach 1919–1922, następnie senatora w latach 1922-1927. Daje się poznać jako bardzo aktywny i zaangażowany parlamentarzysta, autor licznych sprawozdań.

W 1920 roku, współpracował przy tworzeniu Statutu Organicznego Województwa Śląskiego. Rola Józefa Buzka w opracowaniu ustawy o autonomii Śląska, jest nie do przecenienia. Była to pierwsza w II RP ustawa konstytucyjna, uchwalona jeszcze przed Konstytucją dla całej Polski. Drugą przygotowała komisja samorządowa Polskiego Komisariatu Plebiscytowego w Bytomiu. Józef Buzek, przedstawiając projekt w Sejmie RP, stwierdził: *że dążenia ludności śląskiej do obszernego samorządu w ramach RP, zasługują ze wszech miar na poparcie... Śląsk był przez przeszło sześć wieków oderwany od pnia macierzystego Polski i w tym czasie powstały odrębności prawno-polityczne i ekonomiczne, i te odrębności wymagają poszanowania*. Sejm przyjął przedstawiony projekt jednogłośnie, jako część konstytucji II RP, pod nazwą „Ustawa Konstytucyjna z 15 lipca 1920 r. zawierająca statut organiczny Województwa Śląskiego” (Dz. U. R. P. nr 73, poz. 494).

Jest współtwórcą konstytucji marcowej z 1921 roku, której uchwalenie było jednym z ważnych wydarzeń politycznych, które niewątpliwie wpłynęły na proces kształtowania się wolnego i suwerennego państwa i pozostaje jednym z najważniejszych filarów polskiej demokracji. Jej najważniejszy artykuł stanowiący, że władza zwierzchnia należy do narodu składającego się z obywateli, bez względu na ich etniczną przynależność, nie został zakwestionowany aż po kres czasów II Rzeczypospolitej.

Lata dwudzieste XX wieku, to również konstruowanie podwalin pod wielką ideę Wspólnoty Europejskiej. Głównym „architektem” zjednoczenia był Richard Coudenhove-Kalergi. Dla swojej idei – konieczności budowy nowego społeczeństwa, które miało w pamięci bolesne doświadczenia Wielkiej Wojny, zjednał wielu znakomitych ludzi epoki, m.in. Konrada Adenauera. Na czele polskiego komitetu organizacyjnego Unii Paneuropejskiej w 1927 roku, stanął m.in. senator Józef Buzek. Zjednoczonej Europie nie dane było jednak dożyć. Podczas wykładu WSH w Warszawie w kwietniu 1928 roku, doznał ataku serca, co było powodem przejścia na emeryturę i powrotu do rodzinnych stron - Cieszyna. W tym okresie często bywał z bratem Andrzejem w Końskiej u brata Karola Buzka, który przejął ojcowiznę. Jego dom był pierwszym miejscem pobytu Wincentego Witosa na emigracji 1926 roku. Z przywódcą ruchu ludowego łączyły braci bliskie stosunki, ponieważ gdy Witos nie był premierem, mieszkał w Warszawie u Józefa Buzka.

Wybitny statystyk i polityk, ożenił się późno z aktorką wiedeńskich teatrów – Ortrudą Menzel. Buzkowie nie mieli dzieci. Józef Buzek zmarł 1936 roku, i został pochowany zgodnie ze swoją ostatnią wolą w rodzinnej miejscowości, Końskiej [obecnie Trzyniec].

Główne prace statystyczne:

Stosunki zawodowe i socjalne w Galicji według wyznania i języka (1905), *Własność tabularna w Galicji według stanu z końcem r. 1902* (1905), *Materiały statystyczne do reformy sejmowej prawa wyborczego* (1906), *O rozsiadleniu ludności Galicji wedle wyznania i języka* (1909), *Rozwój stanu szkół średnich w ciągu ostatnich lat 50. 1859-1909* (1909), *Uwagi na zbliżający się spis ludności* (1910), *Problemat równowagi budżetu państwowego w świetle statystyki finansowej* (1930), *Zakres działania i budżety państwowe urzędów statystycznych przed wojną i obecnie* (1925), *Historia ogólna Głównego Urzędu Statystycznego od roku 1918 do roku 1928* (1930), *Die Organisation der amtlichen Statistik in Polen* (1927).

Odznaczenia:

- Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski
- Węgierski Krzyż Zasługi II klasy
- Order Egipski Nilu III stopnia

*Prof. Józef Buzek jest stryjecznym dziadkiem Prof. Jerzego Buzka, premiera RP w latach 1997–2001, przewodniczącego Parlamentu Europejskiego 2009–2012. Działacz opozycji demokratycznej w PRL.

Bibliografia:

- *Dla polskiej i śląskiej Ojczyzny: Józef Buzek (1873-1936)*, red. Renata Czyż, Adrian Korczago, Bielsko-Biała 2023;
- Józef Golec, Stefania Bojda, *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, t. 1, Cieszyn 1993, s. 55;
- Stanisław Kozicki, *Historia Ligi Narodowej (okres 1887–1907)*, Londyn 1964, s. 571;
- Józef Buzek (oprac.): *Projekt konstytucji państwa polskiego i ordynacji wyborczej sejmowej oraz uzasadnienie i porównanie projektu konstytucji państwa polskiego z innymi konstytucjami*. Warszawa: Rząd Polski, 1918, s. VI;
- Władysława Magiera, *Buzkowie*, Kalendarz Beskidzki, Cieszyn 2016, s. 46-49;
- Eugeniusz Romer, *Pamiętnik Paryski 1918–1919*. przypisy Andrzej Garlicki, Ryszard Świętek, t. I Wrocław 2010, s. 25;
- „za zasługi na polu stworzenia polskiej statystyki administracyjnej”, *Monitor Polski*, Warszawa 1929, nr 276, poz. 638;

- *Zgon dr. Józefa Buzka*. „Gazeta Lwowska”, s. 3, Nr 221 z 26 września 1936;
- <https://bazekon.uek.krakow.pl/gospodarka/171235577>;
- <https://www.buzek.pl/index.php/o-mnie/moi-przodkowie>;
- https://orka.sejm.gov.pl/proc9.nsf/uchwaly/1010_u.htm;
- <https://100latgus.stat.gov.pl/prezesi-gus/jozef-buzek>;

Zebrał i opracował: *Jakub Staroń*